

ARAP - FARS FİLOLOJİSİ BÖLÜMÜ'NÜN 1960 - 1961 DERS YILI ÇALIŞMA RAPORU

Arap - Fars Filolojisi Bölümü'nün bu yılki çalışmaları şöyle özetlenebilir :

1. Öğretim ve seminer çalışmaları.

a) Bölümümüzde öğretim ve seminer çalışmaları daha önce Fakülteye sunulmuş olan program gereğince, muntazam olarak, devam ettirilmiştir.

b) Bölümümüzde bu yıl biri İran Filolojisi, diğeri Arap Filolojisi sâhalarında olmak üzere iki doktora tezi sonuçlandırılmıştır. Bunlar şunlardır :

1. A. Milani, *Şavkat-i Buxāri, hayatı ve Diuān'ının tenkîhî neşri;*

2. Ahmet Türek, *Ibn Muqbil hayatı ve eseri üzerinde araştırmalar.*

c) Program dışında, bugünkü İran dili hakkında Bay Dr. Ali Milani fahrî olarak dersler vermektedir.

II. Araştırmalar ve ilmî çalışmalar :

Bölümümüzde, sonuçları yayın kısmında görülecek olan Arap ve İran dil ve edebiyatları üzerindeki araştırmalar mutad hızı ile devam etmektedir. Bu çalışmaların başlıca yönleri şunlardır :

A) Bölümümüze bütün mensupları, ayrı ayrı, kendi görüş ve konularına göre, İstanbul kütüphanelerinde araştırmalar yapmağa devam etmektedirler.

B) Anadolu'da gerek resmî, gerek hususî kütüphanelerdeki elyazması eserler sistemli bir şekilde araştırılmakta olup, sonuçları peyderpey ilmî dergilerimizde yayınlanmaktadır.

Bu arada,

Asistan Dr. Nihat Keklik, eylül 1960'ta Konya kütüphanelerinde, habilitation tezinin esasını teşkil eden aslî yazmalar üzerinde çalışmış, Şadraddin al-Qūnawî'nin bâzı eserlerinin şimdiye kadar bilinmeyen yazmalarını tesbit etmiştir.

Doç. Dr. Tahsin Yazıcı, Elazığ, Bingöl ve havalisinde bulunan kütüphanelerde 200'den fazla elyazması eseri gözden geçirmiş, bunlardan Farsça ve Türkçe olanlarının tamamının, Arapça olanlarından da önemli görünenlerinin mufassal tavsiflerini yapmıştır. Bu notlar bir makale haline getirilip, *Şarkiyat Mecmuası*'na verilecektir.

Prof. Ahmed Ateş, Asistan Nazif Hoca ile birlikte, temmuz 1960'ta Ankara, Tokat ve havalisindeki kütüphanelerde araştırmalar yaparak, 1500 kadar elyazması eseri gözden geçirmiş ve ilim bakımından önemli görülen 100'den fazla yazmasının mufassal tavsifini yapmıştır. Bu hususta bir aralık Ankara'da bulunan Asistan Dr. Nihad Çetin'in yardımlarından da istifade edilmiştir.

C) Bölümümüzde öğretim için gerekli kitapların yazılması hususunda Prof. Ahmed Ateş, Doç. Dr. Tahsin yazıcı ve Dr. Nihad Çetin birlikte çalıştığı kararlaştırılmışlardır. Bu husustaki çalışmalar, ilme yeni bir bilgi getirmeyeceği için, bölümümüzde her zaman ihmâl edilmişti. Ancak böyle eserler için gerçek bir ihtiyaç ve zaruret olduğu da meydandadır. Bilhassa imam-hatip okullarında binlerce türk gencinin, lüzumlu sözlüklerin ve ders kitaplarının olmaması yüzünden, noksanlarını ikmâl edememeğe mahkûm bir durumda kalmaları onların bu kararının başlıca âmili olmuştur. Bu karar sonunda şu çalışmalar yapılmıştır:

1. Prof. Ahmed Ateş ile Doç. Dr. Tahsin Yazıcı sözlüklü *Farsça dil bilgisi* yazmışlardır. Bu eserin birinci kısmı basılmış olup, ikinci kısmı basılmaktadır.

2. Doç. Dr. Tahsin Yazıcı ile As. Dr. Nihad Çetin Farsçadan Türkçeye bir öğrenci sözlüğü hazırlamaktadırlar. Bu sözlük Türk Dil Kurumu tarafından basılacaktır.

3. Prof. Ahmed Ateş, Doç. Dr. Tahsin Yazıcı ve As. Dr. Nihad Çetin üniversite öğrencilerinin ihtiyaç ve seviyesini göz önünde bulundurarak, bir *Arapça grameri* hazırlamaktadırlar. Bunun sarfa dâir olan ilk cildi tamamlamıştır. Bu cildi, bastırılması teklifi ile, Fakülteye sunulmuştur. Arapçanın na'vine dâir olacak ikinci cilde yakında başlanacaktır.

D) Münferit çalışmalar :

1. Asistan Nazif Hoca, hâlen İran'da bulunmasına rağmen, doktora tezi üzerinde çalışmaya devam etmektedir.

2. As. Dr. Nihad Keklik, habilitation tezine çalışmaktadır. Tezi bitmek üzeredir. Bundan başka al-G'azālî'nin *Kitāb al-ma'arif al-ʿaqlīya* adlı felsefî eseri üzerinde çalışmaktadır.

3. As. Dr. Nihad Çetin, yukarıda anılan çalışmalardan başka, habilitation tezini tamamlamak üzeredir.

4. Doç. Dr. Tahsin Yazıcı, yukarıda anılan çalışmalardan başka, şu ilmî işleri yapmaktadır.

a) Birinci cildi intişâr etmiş bulunan (Ankara, 1960) *Manāqib al-ʿarifin* adlı eserin II. cildinin basım işlerini de ikmâl etmiştir. 1000 sahifeyi geçen bu iki cildin hadis, kelâm-ı kibâr, Farsça ve Arapça beyitler, metin ve notlarda geçen kitap adları, eserde geçen o devrin maddî ve manevî kültürü ile ilgili kelimeleriyle yer, şahıs ve kabîle adları fihristi (12 forma) basıma verilmiştir.

b) *Manāqib al-ʿarifin*'nin Şark Klâsikleri arasında iki cilt hâlinde ve *Âriflerin menkıbeleri* adıyla yayınlanmış olan tercümesinin tükenmiş olan birinci cildinin ikinci baskısı yapılırken, neşredilen tenkidli Farsça aslı ile yeniden karşılaştırmış ve bunun 23 forması basılmıştır.

c) XVI. asır şâirlerinden Vâhidi'nin tasavvuf tarihi bakımından çok önemli olan *Hâce-i cihân ve nefîce-i cân* adlı eserinin yarıya yakın kısmının (60 sahife) tenkidli metni hazırlamış olup, mütebaki kısmının ikmâline çalışmaktadır.

d) Dinî-destânî halk hikâyelerinden *Hâverzemîn* ile hicrî IX. asır İran şâirlerinden Husâmi'din *Hâwarân-nâma* adlı mesnevîsinin mukayese ve tahlili ile İslâm âlemindeki bu çeşit hikâyelerin gelişmelerine dâir bir tedkik üzerinde çalışmaktadır.

e) *Eflâkî ve Sipehsâlâr'ın menâkıbnâmelerine göre Mevlânâ devrinde semâ* adlı bir tedkik de yakında bitecek olan çalışmalarındandır.

5. Prof. Ahmed Ateş, yukarıda gösterilenlerden başka, şu ilmî işleri yapmış ve yapmaktadır :

a) Ağustos 1960'ta Moskova'da toplanan XXV. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne katılarak, büyük İran şâiri Xâqânî'nin mektapları hakkında bir tebliğ okumuş, Moskova ve Leningrad kütüphanelerinde ilmî çalışmalarda bulunmuştur.

b) Arapçadan Türkçeye 25—30 bin kelimeelik bir öğrenci sözlüğü hazırlamakta olup, bu yıl sonlarında tamamlanacağı ümit edilmektedir. Yayınlanması Türk Dil Kurumu tarafından temin edilecektir.

c) Türk tarihinin önemli kaynaklarından biri olan Raşid al-Din'in *Camî' al-tavârih*'inin tenkitli yayımı. Gazneliler ve Selçuklulara âit iki cildi basılmış olan bu çalışmanın sonuna gelen üçüncü cildi *Oğuz-nâme* metni ile tercümesini ihtivâ edecektir.

d) Sırf Arap ve İran edebiyat tarihleri sâhalarındaki çalışmalar. Bunlar küçük veya büyük konulara dâir olup, sonuçları basıldığı veya basılmağa verildiği zaman Fakülteye arzedilecektir. Bu durumda olan çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

e) *İslâm Ansiklopedisi*'nin son çıkan 90. ve 91. cüzlerindeki çirkin ve korkunç hatâların düzeltilmesi. Asrımızda benzerine dünyanın hiçbir üniversitesinde tesâdüf edilmeyen bir ilim fâciasının Üniversitemizin ve Fakültemizin adı altında irtikâp edildiği mâlumdur. Bu hususta küçük bir fikir verebilmek için şu bir iki örneği anmak kâfidir: Alelâde bir hâl tercümesi maddesi baştan başa yanlış tercüme edilmiştir; «Yanına gelmiyenleri kâfir saymak» yerine «kendisine müteveccihen *hicra*'de bulunmayanların fakirler arasına sokulması» u'cûbesi bu maddededir; Tokaç «battoire», mecburî karînelere rağmen, tokmak yapılmıştır; vızıldayan kelimesine mastar —aynen böyle!— denilmiştir (yanında câhül «çok câhil» vezninde bir kelime vardır ve bu vezin eskiden orta okullarda öğretilirdi); Buhara'dan dört günlük mesâfede büyük bir şehir olan Nahşeb «Buhara'da bir şehir» diye târif edilmiştir; Muhammed'in Cebrâil olduğu söylenmiştir; âyet «verset» parça diye çevrilmiştir; tercüme «version» metin yapılmıştır v.b. v.b. v.b. Bunlarla beraber ayrıca atlama ve tahriflerde vardır. Cümlelerin nasıl saçma yığını hâline getirildiğini tahmin etmek kolaydır.

İlimimiz ve Fakültemiz için çok utandırıcı olan bu olayın gelecekte de bu müesseselerimiz hakkında çok acı hükümler verilmesine sebep olacağı aşikârdır. Çünkü bu saçma, uydurma ve yakıştırmalar basılmıştır. Gelecek nesiller de bunu okuyacaklardır. Şahsımı ve bölümümü bunların leke ve şâibesinden korumak için bu yanlışları gösteren risâleler yazıyorum. Şimdiye kadar iki risâle-

yayınlanmıştır. Yalnız 90. cüz için 15 tane kadar olacak risâlelerin üçüncüsü hazırdır ve yakında matbaaya verilecektir¹.

III. Yayınlar:

Asistan Nazif Hoca :

1. *Nedim'in bizzat yazdığı iddiâ edilen bir Divan'ı hakkında (Tarih Dergisi, c. XI, sayı 15, İstanbul, 1960).*

2. *‘Abdalqâdir al-Bağdâdi'nin eserlerinin İstanbul kütüphânelerindeki nüshaları (Şarkiyat Mecmuası, c. IV, Fakültemiz basım-evinde basılmaktadır).*

Asistan Dr. Nihat Keklik :

1. *Farabi'nin kategorileri (İslâm Tetkikleri Enstitüsü Mecmuası, c. II, s. ek 1 — 48)*

2. *Fârâbî mantığının kökleri (Şarkiyat Mecmuası, c. IV, basılmaktadır).*

Asistan Dr. Nihad Çetin :

1. *Nahiv «ikmâl», Nasr, Nâziât, Nebe' maddeleri (İslâm Ansiklopedisi, sırasıyla, cüz 90, s. 35 b; cüz 92, s. 103 b — 104 a, 141 a, 151 a).*

2. *Mesnevî'nin Konya [hususî ve umûmî] kütüphanelerindeki eski yazmaları (Şarkiyat Mecmuası, c. IV. basılmaktadır).*

Doç. Dr. Tahsin Yazıcı :

1. *Nakşbend ve Nasrullâh maddeleri (İslâm Ansiklopedisi, sırasıyla, cüz 90, s. 52 a — 54 b, cüz 91, s. 118 b — 119 b).*

2. *Aflâkî, Manâqib al-‘arifîn, c. I, Ankara, 1960.*

3. *Aflâkî, Manâqib al-‘arifîn, c. II, Ankara, 1961 (basılması sona gelmiştir).*

4. *Eflâkî, Ariflerin menkıbeleri, c. I, 2. baskı, 23 forması basılmıştır.*

¹ Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilmimiz ve İslâm Ansiklopedisi aleyhine olarak, sırf cehalet ve suçluların himayesinden ibaret olan bir davranış ile, sorumluları yerlerinde alıkoyup, Tahrir Heyetini yenilemeğe karar vermesi (Yayın Müdürlüğü, 7800 sayılı ve 6/Mayıs/1961 tarihli yazı ile) üzerine, diğer risâlelerin yayınlanması şimdilik biraz geciktirilmiştir. Şu kadar var ki, 20 yıldanberi yılda en az 4,5 cüz çıkarılmış olan Ansiklopedi'nin 15 aydanberi hiçbir cüzünün çıkmamış olması, misli ve menendi bulunmaz hatâlar, milletin en az yüzbinlerce lirasının heder edilmesi ve edilmekte devam olunması bile, himayeciliğe, iltimasçılığa ve sorumluların korunmasına engel olamamıştır. Bu durumun basılı olarak gelecek nesillere kalması da bu kararı alanları biraz tereddüt ve düşünmeye sevketmiş görünmektedir. Ne ibret verici manzara!

5. 'Aballah-i Anşâri, *Kanz as-salikin*, III. *Kazâ ve kader risâlesi* (*Şarkiyat Mecmuası*, c. IV, basılmaktadır).

Prof. Ahmed Ateş:

1. *Rahat aş-şudûr*, c. II. Ankara, 1960 (*Türk Tarih Kurumu Yayınlarından*, II. seri, No. 14 a). Farsçadan tercüme, s. 241—469.

2. Raşid al-Din Fazlallâh, *Camî' al-tavârih*, c. II, cüz 5, *Selçuklular tarihi*, Ankara, 1960 (*Türk Tarih Kurumu Yayınlarından* III. seri, No. 6). XXVI + VIII + 218 sahife, tenkitli neşir.

3. *Farsça Grameri*. Sözlük ve bibliyografya ile genişletilmiş 3. baskı (Fakülte Basımevinde basılmaktadır).

4. *Nâbiğa Züoyânî* (*İslâm Ansiklopedisi*, cüz 91, s. 7 a—12 a).

5. *Farruhi çe zaman ba Çağāniyan raft* (*Macalla-i Danişkada-i Adabiyât*, Tahran, 1961, c. VIII, sayı 2, s. 1—12).

6. *Farruxi Çağāniyan'a ne zaman gitti?* (*Sarkiyat Mecmuası*, c. IV basılmaktadır).

7. *İslâm Ansiklopedisi*, 90. cüzdeki bâzı hatâlar hakkında, I, İstanbul, 1961, 14 sahife.

8. *İslâm Ansiklopedisi*, 90. cüzdeki diğ̈er bâzı hatâlar hakkında, II, İstanbul, Mart, 1961, 24 sahife.

Camî' al-tavârih tenkidi münasebeti ile (*Belleten*, c. XXV, sayı 97, Ankara, 1961) s. 29—61.

10. *Dar bâb-i naqd-i Camî' at-tavârih* (*Macallu-i Danişkada-i Adabiyât*, Tahran, 1961, c. VIII, sayı 3, s. 58—93). Bundan önce anılan cevabın Farsçasıdır.

11. *Un vieux poème romanesque persan: Le récit de Warpa et Gulşâh* (*Ars orientalis*, Washington, 1961, c. IV)'te çıkacaktır. Son tashihleri bir müddet önce görülmüştür.

12. *Haqāni'nin mektupları dergisi* (*Belleten*, sayı 98'de çıkacaktır. Son tashihleri okunmuştur). Moskova'da toplanan XXV. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'nde okunmuş olan tebliğın Türkçesidir. Fransızca aslı Kongre zabıtlarında basılmaktadır.

Oriens, c. VI'te çıkmış olan bir yazım Dr. Akmal Ayyûbi tarafından *Turkikâ ik ğayr ma'ruf kutubxana* adı ile Ordu diline tercüme edilmiş olup, Hindistan'da Aligarh Üniversitesinde *Macalla-i 'ulûm-i islâmiya*, c. I, 1960, s. 147—162'de yayınlanmıştır.

Arap-Fars Fiiolojisi Kürsüsü Profesörü
Ahmed Ateş